

quæro. Vos autem scio Dei dilectione carere. Nam si eum dilexissetis, me quoque, qui in nomine eius venio, recepissetis. Et quomodo inquit, vos potestis credere, qui gloriam tantum ab inuicem aucupamini, gloriam autem quæ à solo Deo est, negligitis? Nam qui verè in eum credit, totus ab eo pendet, vos autem ab ore hominù pendetis: & quia me reiecto totam in Moysen spè vestram conijcitis, nequaquam opus erit delatore me vestri apud patrem: ipse vos Moyses deferet & accusabit, cui non credidistis, quando testificanti illi de me credere nolulistis. Nam cum toti ab illo pendeatis, vanum est putare verbis meis vos fidè habituros, qui illius scripta non habuistis.

CAPVT SEXTVM.

Satiaturus Christus multitudinem, abiit trans mare Galilææ: vbi quinque hominum milibus passis, ascendit in montem oraturus, & suos discipulos trans mare remissit, post quos super aquas ambulans, venit Capharnaum, vbi multa veri panis vitæ mysteria discipulis & auditoribus aperuit.

† 39. dist.
cap. 1.

Mat. 4. g.

Mar. 3. b.

Luc. 4. b.

† Matth.

14. b.

Mar. 6. c.

Luc. 9. b.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, † & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. † Subijt ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudeorum.

Mare Galilææ cur dicatur Tyberiadis, paucis explicandum est. Hoc mare à flumine Iordane efficitur. Iordanis autem fluius à Libano profluens ex duobus fontibus, quorù alter Ior, alter Dan vocatur, coalescit & conflatur. Neque procul ab his fontibus lacum fundit, quæ Samochanitim vocant, à quo 120. stadijs delapsus, aliùm efficit priore maiorem, quem Tyberiadis lacum, aut Hebræa phrasi mare nominant, siue mare Galilææ. Diuersa tamè sortitur nomina secundùm diuersas adiacentes prouincias vel vrbes. 40. verò stadijs in latitudine patens, centumq; in longitudine, aquæ dulcis est, atq; potabilis. Dicitur autem mare Galilææ, à terra adiacente, Genesar autem,

autem, vel Genezareth, à terra etiã cõtinente. Dicitur & mare vel lacus Tyberiadis, ab oppido Tyberiadē, quod Herodes in honorem Tyberij construxit. Habet autem oppida multa, vt Capharnaum, Taniheam, Bethsaidam, Corasim, Magdalum, Termanuta, Naim, Cana, aliaque plurima, de quo vide apud Iosephum amplius lib. 3. cap. 18. de bello Iudaico. In hoc igitur transmarinum desertum duxit Iesus plurimam multitudinem, quam pasceret cibo corporali, sicut Iudæos trans mare rubrum mâna cœlesti pauerat, quam citra mare reuersus cibo pauit spiritali. Ascendit igitur in montem, vt post legis defectum legem inciperet euangelicam, & hoc iuxta Pascha, quod legi finem præstituere debebat.

Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autẽ dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset factururus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tantos? Dicit ergo Iesus: †Facite homines discumbere. Erat autẽ fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque milia.

†Matth.

14. d.

Marc. 6. c.

Luc. 9. b.

Subleuat oculos Iesus ex diuinę misericordię & pietatis iudicio, qui semper ad se venientes recipere paratus est, & in necessitate subuenire. Quærit igitur ex Philippo: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Sed hoc dicebat tentans eum, non vt agnosceret quod sciebat, sed vt cibi agnosceretur penuria, & tarditatem fidei suę doceret Philippum, vt tentatus agnoscat, quod vidēs ignorabat. Vnde adhuc Dei virtutem ignorans, respondet: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt, &c. Ducenti autem denarij, de quibus hic meminit, auctore Budæo valent. 20. aureos Gallicos, hoc est. 35. libras Turon. Allati itaque sunt quinque panes, & duo pisces, quos cum benedixisset, iussit apponere turbæ: & manducauerunt, & saturati sunt quinq; milia hominum.

præter mulieres & paruulos. Colligentes fragmenta, impleuerunt. 12. fragmentorum cophinos, per quos, vt ait Albinus, omnis doctorum spiritualium chorus exprimitur, qui obscura scripturarum (quæ turbæ nequeunt capere) & meditando colligere, & mandata literis suo pariter ac turbarum vsui iubentur. Quod post prophetas fecerunt Euangelistæ, post quos sequaces eorum Ecclesiæ toto orbe diffusæ magistri. Quod videntes turbæ signum, Christum Regem acclamauerunt: ipse aut statim effugit, & discipulos suos transire iussit.

† 36. di. ca. Qui ecclesiasticis. *† Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebat. Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: † Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piscibus, quæ superauerunt his qui manducauerunt. Illi ergo homines cum uiderent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quid, hic est uerè propheta, qui uenturus est in mundum.*

† Matt. 24 d. & 15. g. Marc. 6. f. & 8. a. Luc. 9. b.

Accepit igitur panibus & piscibus, vt cæteri dicunt Euangelistæ, respexit in cælum, gratias agens, & benedixit. In cælum respiciens, honorem patris, à quo ipse uenerat, protestatus est, vt intelligerent præsentis, vt ait Hilarius, à quo tantæ uirtutis accepisset effectum, & ipsi ad operum suorum principia mentis oculos ad Deum dirigerent. Vbi uirtus consideranda est benedictionis, ad quam tanta facta est & panum & piscium multiplicatio, quæ singulos distributa pauit, vt 12. cophini pleni fragmentorum superessent his satiatis. Quod igitur turbis supererat, discipuli tollere iubentur, quia ut dictum est, mysteria quæ à rudibus non capiuntur, tanquam secretiora quædam intelligentiæ, à perfectis & studiosis graui inquiruntur labore, & ad satandos populos referuantur. Quod autem acclamant homines uiso signo uerum prophetam in lege promissum, id est, Messiam, non intelligendum est ut sit propheta more cæterorum, qui non nisi in inspiratione & reuelatione prophetabant, sed quia infallibiliter & uerè, quæ ex natura sua præuideret, annunciabat.

† Iesus ergo cum cognouisset quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit uerum in montem ipse solus. *Ut autem serò factum est, descenderunt discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauim, uenerunt trans mare in Capharnaū: & tenebræ iā factæ erant, & nō uenerat ad eos Iesus. † Mare autē magno uēto flante exurgebat.*

† Matth.

14. c.

Marc. 6. g

Luc. 6. b.

† Matth.

14. c.

Marc. 6. g

Quid autem, rex fieri timebat? nōne ipse rex erat? Noluit ab hominibus rex fieri, qui à Deo factus est Rex regum, & Dominus dominantium, cuiq; data est potestas in cælo & in terra, & qui Pilato respōdit: Regnum meum non est de hoc mundo. Nō igitur appetijt in turbam principatum, imò fugit, ut nos tales honores fugere doceat, qui à Dei contemplatione impediunt. Quod autem dixit: Et cum ascendissent nauim, uenerunt trans mare in Capharnaum: non meminit tunc quid eis transfretando acciderit. Ideo paucis explicat, quòd iam tenebris existentibus nauigabant, & quòd orta sit super mare magno flante vento tempestas, & tūc uenit Christus ambulans super mare ad eos.

Cum remigassent ergo quasi stadia uiginti quing, aut triginta, uident Iesum ambulans supra mare, & proximum nauis feri: & timuerūt. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in nauim, & statim nauis fuit ad terram quam ibant.

Obiter autem notandum est, quòd secundum Plini. lib. 2. ca. 23. stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, quilibet autem passus pedes continet quinque: unde 8. stadia miliaria faciunt. 2. autem miliaria, leucam Gallicam. Quòd autem alij Euangelistæ dicunt à discipulis Christum receptum esse in nauim, quibus cōtrare uidetur Ioannes, cum inquit: uoluerunt ergo eum accipere in nauim, & statim nauis fuit ad terram: ideo ut se explicet hac difficultate Chryso. asserit deambulationem Christi super mare, de qua Matthæus & Marcus, aliam esse ab ista, & prius factam, quòd in illa Matthæi diu dubitant de Christo Apostoli, hic pròtinus credunt: illa non quieuit uentus, donec nauim ingressus esset, hic ne nauim quidem ingresso Christo statim facta est tranquillitas: imò miraculum aliud factum, quod Euangelistæ

reliqui tacent, quippe quòd cùm 10. aut 15. stadia abessent à littore, statim nauis appulit ad terrâ. Alij aliter hoc scrupo se explicant, nimirum quòd alij Euâgelistæ discipulos in nauim recepisse Christû asserunt, Ioannes autem non dicat quidem, sed neq; negat. Atqui rectè inspicienti negare videtur Ioannes, dum ait: Voluerunt cum recipere.

Altera autem die turba que stabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, nisi vna, & quia nò introisset cû discipulis suis Iesus in nauim, sed soli eius discipuli abyssent, alie verò superuenerunt naues à Tyberiadè iuxta locum ubi manducauerant panem, gratias agentes Deo. Cùm ergo vidisset turba quia Iesus nò esset ibi, neq; discipuli eius, ascenderunt in nauiculam, & venerunt Capharnaû, querentes Iesum. Et cùm inuenssent eû trans mare, dixerûnt ei: Rabbi, quando huc venisti. Respondit eis Iesus, & dixit:

Turbis non potuit hoc clari miraculum, scilicet quòd Iesus super aquas ambulasset: argumentabâtur enim hac ratione: Hic erat vnica nauis, quam soli ingressi sunt discipuli absq; Christo, nec ipse aliam nauim conscendit: venit igitur ambulando super aquas. Quòd nò transierit aliam nauim, patet, quoniam à Tyberiadè superuenerûnt aliæ naues, quas ipse non ingressus est, sed solæ turbæ: non igitur per nauim venit Capharnaum. Ideo altera die quærebant illum Capharnaum, à quo inuento quærunt quomodo & quando venerat, & tunc se turbis præsentat, quas ne eum regem facerent, fugerat. Ecce nunc cum turbis loquitur, nec eas timet, sed eas patiens audit, nec eis ad interrogata, quia curiosa, respondet, sed quibus prius satiavit ventrem, nunc tentat satiare mentem. Amen amen dico vobis, queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quam filius hominis dabit vobis. Hunc enim pater signauit Deus. Dixerit ergo ad eum. Quid faciemus vt operemur opera Dei. Respondit Iesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille.

Erant in ea turba quinq; milia hominum, diuersi generis ho-

ris homines: quidam & hi pauci intelligendæ veritatis, & obtinendæ salutis gratia Christum sequebantur: fortasse paulo plures signorum gratia: at bona pars, vt cibus ventrem pasceret. Ideo exprobrat eis Christus, quod pascendi tantum ventris gratia venerint. Admonet itaq; eos operari non cibum qui perit, id est, occupari, & anxios & studiosos esse querendi cibi, nõ carnalis & temporalis, sed spiritalis & æterni, qui vitam præstat se manducantibus æternam. Et ne causemini non adesse vobis cibi huius copiam, præsto adest filius hominis, qui vobis eum suppeditet. Hunc enim inquit, pater signauit Deus. Pro signauit, Græcè est ἰσχυρὰ γινώσκω, id est, sigillauit, hoc est, imaginem sui & characterem in filio tanquam impressit: imò ipse filius tanquam ipsissima est imago patris, & character substantiæ eius. Quod si character est patris, & eadem cum eo substantia, vtique vitæ æternæ cibum præstare potest. Dicunt ergo Iudæi: quid faciemus vt operemur opera Dei? Græcè, τί ποιῶμεν, id est, quid facimus? pro, quid facere debemus, aut faciemus, vt operemur opera Dei: ἰσχυρὰς autem hæc interrogant. Vnde cum Christus respondisset opus Dei esse, vt in se CHRISTVM Dei filium crederent, nuperrimo factò miraculo.

Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, vt videamus, & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

Nouum signum quærunt, vt inde credant. Neq; aliud signum occurrit illis, quam antiquum manna, dignum gastrimargis illis signum. Quibus respondet Christus, vetus illud manna patribus esse datum: at longè maius vobis præstitum beneficium. Nam etsi ad Moyse preces manna vobis de cælo pluit, non tamen Moyses dedit vobis panem de cælo. Vbi Græcè est, τὸν ἀφ' οὐρανοῦ, id est, non panem illum verum, sed veri illius panis figuram, man-

† Ex. 16. c.

Num. 11. b

† Matth.

16. a.

Marc. 3. b.

1. Ioã. 3. d.

Psal. 77. c.

Sap. 16. c.

na scilicet. At pater meus dat vobis τὸν ἄρτον, id est, panem illum de cælo verum. Verus enim ille panis est, qui de cælo descendit, quod manna non erat, quod tantum ab aëre descendit. Quòd autem Iudæi aiunt: Domine, da nobis semper hunc panem: quidam εἰσωνυκῶς dictum putant, quasi dicat: si potes, da nobis hunc panem, quomodo Moyses manna dedit. Ciryllus non εἰσωνυκῶς dictum putat, sed ex animi sententia, pro carnali scilicet eorum ingenio, qui ventris tantum curam haberent.

†Eccle. Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.

14.c.

Matt. 26 a

Mar. 14.d

Luc. 22.c.

Supr. 5.c.

Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Quia carnales Iudæi de carnali pane intelligebat, docet eos nõ de materiali pane se intellexisse, sed spirituali, qui quidem panis ipse sit. Ego inquit, sum panis vitæ, id est, viuificans, ac vitam mundo præstans: est enim Hebraismus. Qui venit inquit, ad me, non esuriet. Quid autem sit ad eum venire, explicans subdit: Et qui credit in me, non sitiet in æternum. Nam ad CHRISTVM venire, est in eum credere: in quem qui piè & verè credit, spiritualiter eum manducat & bibit, nec sitit aut esurit: quod verum est, & spiritualiter, & carnaliter. Nam esurire & sitire pro extrema rerum temporalium penuria etiam literaliter sumitur, quam non finit pius & in se verè credentes pati Dominus, iuxta illud: Davidis: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Vel spiritualiter intellige, quòd qui finaliter in eum crediderit, nunquam esuriet neque sitiet, nimirum omnium bonorum satietatem in Christo oppletus, iuxta quòd David olim dicebat: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et de hac satietate fidelium inquit Isaïæ 49. Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & Sol, quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Qui credit inquit, in me, non sitiet in æternum. Sed dixi vobis, quia, pro quod, & vidistis me, & non creditis: vidistis scilicet me miraculum de quinque panibus & duobus piscibus edentem, quod erat diuinitatis meæ amplum & sufficiens testimonium, & tamen non creditis.

Omne

Omne quod dat mihi pater, ad me venit, & eum qui venit ad me, non eijciam foras, quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Hæc est enim voluntas eius qui misit me, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hæc est enim voluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et ego resuscitabo eum nouissimo die.

Quia non veritatis dicendæ, sed pascendi ventris, ut antea illis exprobrauit, eum sequebantur, ideoque quæquam miracula vidissent, non credebant, recte subdit. Omne quod dat mihi pater. quasi dicat: nihil mirum quod in me non creditis, quod iam ad me non venitis, quemadmodum scilicet par est, quia non mittit vos pater. Omnes autem quos mihi dat pater & mittit, ad me veniunt. Sicut enim postea ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: vos autem pater non trahit, sed gula vestra, sed gastrimargia. Et eum qui venit ad me recta fide, non eijciam foras nec aspernabor. Patris enim, cui veni ut paream, voluntas est, ut electos suos, quos mihi dedit, qui que oculis mentis Dei filium videt, & in eum credunt, excipiam, & ad vitam æternam in nouissimo die resuscitabo,

Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, & dicebant: † Nonne hic est filius Ioseph, cuius nos nouimus patrē & matrem? Quomodo ergo dicit hic: quia de cælo descendi? Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare in inuicem. † Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Est scriptū in prophetis: † Erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit à patre, & didicit, venit ad me. Non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem. Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternā. Ego sum panis vite. † Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit

† Matth.

13. g.

Mar. 6. a.

Luc. 4. d.

† 23. q. 4. c.

Nabuchodonosor.

in fine.

† Isa. 54. d.

Icre. 31. f.

† Exo. 16.

c.

ex hoc pane, uiuet in eternum.

Murmurabant re vera Iudæi, quòd Christus illos iterum non pasceret: quanquam murmurationis causam prætexūt, quòd se de cælo venisse diceret. Vnde subdit: Nolite murmurare inuicem, prætextu huius quòd me de cælo venisse dixerim. Neque enim capere illud potestis, qui ad me fide venire spernitis, nimirum quos nò pater trahit, sed uenter. At nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Idem est quod paulo antè dixerat: Omne quod dat mihi pater, &c. At qui trahente patre ad me ueniunt, ego ad uitam æternam resuscitabo: qui omnes erunt docibiles Dei, Græcè *διδάκτρως θεου*: ubi *διδάκτρως* nomen est, significatque dociles. Docibiles autem Dei hic dici puto, qui Dei fidè ac doctrinam facillè suscipiunt, & docètur, quales sunt quos pater ad filium trahit: & hoc secundum septuaginta interpre. Isà. 54. quia Hebr. dicitur: Et ponam uniuersos filios tuos doctos à Deo. Vos autem, quos nò pater, sed uenter traxit, nihil mirum est si capere non potestis me affirmantem quòd è cælo descenderim: neque ad me uenitis, quia nihil à patre meo didicistis de me: quippe qui vos immorigeros & male dociles præstatis: cum hi tantum, qui à patre de me audiuerunt, & didicerunt, dociles dici mereantur. Cum autem patrem sensibile quid putarent, quod cerni oculo corporali posset, subdit: Non quia patrem uidit quisquam, nisi is qui est à Deo, qui uidit patrem, hic est à Deo: id est, nemo patrem uidit, nisi qui à patre missus est, eius filius. Eadem sententia cum ea primi capitis: Nemo Deum uidit unquam, de qua uide illo loco. Quòd autè dicit: Patres uestri mādūcauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hoc illis impropèrat, quod suprā gloriabātur, dicentes: Patre nostrī mādūcauerunt manna in deserto: nò esse in hoc gloriandū, quòd omnes qui de illo comederunt, mori fuere non potuerunt, & omnes tā iusti quam iniusti mortui: uerum qui hunc panē, quē profero, manducauerint dignè & fideliter, non moriètur, sed in æternum uiuent.

† De con
secr. dist.
2. cap.
Christus. c
Vtrū. &
c. Omnia.

† Et panis quē ego dabo, caro mea est, pro mundi uita. Liti-
gabant ergo Iuāxi ad inuicem, dicentes: Quomodo potest hic
nobis

vobis dare carnem suam ad manducandum? Dixit ergo eis
 Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis car-
 nem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebi-
 tis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit
 meum sanguinem, habet vitam aeternam. Et ego resuscita-
 bo eum in nouissimo die.

124. q. 1.
 capite.
 Audiui-
 mus.
 1. Cor.
 11. c.

Græci repetunt, quam ego dabo, scilicet, caro mea est,
 quam ego dabo pro mundi vita. Cùm inquit ergo, panis
 quem ego dabo, de alio pane intelligit, quàm cùm dicit
 Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Nunc cùm
 dicat, quem ego dabo, in futuro, non de priore pane in-
 telligit secundum diuinitatem, sed de pane secundum
 humanitatem. Sic enim interpretatur Euthymius Græ-
 cus ex Græcis, cuius verba pro expositione huc visum
 est addere: Duobus modis inquit, Christus dicitur esse
 panis, secundum diuinitatem scilicet, & humanitatem.
 Postquam ergo docuit de modo qui secundum diuini-
 tatem est, nunc autem docet de modo qui est secundum
 humanitatem. Non autem dixit: Panis quem do, sed què
 dabo: daturus nanque erat in vltima cœna, quando sum-
 prum panem æctis gratijs fregit, deditq; discipulis, & ait:
 Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Quod què is
 locus de vero corpore et sanguine Christi in Eucharistia
 intelligatur, docet Theophylactus, cuius verba visum est
 adscribere, Latinè quidè versa, Græca autem qui volet,
 leget: Manifestè autem inquit, nobis hoc loco de mysti-
 ca communione corporis sui dicit. Nam panis inquit,
 quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mun-
 di vita. Attende autem, quod panis, qui à nobis in my-
 sterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædã car-
 nis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit: Pan-
 is què ego dabo, figura est carnis meæ, sed caro mea est.
 Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticâ
 benedictionem, & accessionem sancti spiritus in carnem
 dñi. Et ne què cõturbet, q̄ credendus sit panis effici ca-
 ro: etenim et in carne ambulatè dño, & ex pane alimoniã
 admittète, panis ille qui maducabatur, in corpus eius mu-
 tabatur, & similis fiebat sanctissimæ eius carni, & in au-
 gmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanũ
 morem.

morem. Igitur & nunc quid prohibet, quin virtute verborum panis in carnem domini conuertatur. Et quomodo non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam siquidem caro apparuisset, insuauius affecti essemus erga communionem. Nunc autem condescendente domino nostræ infirmitati talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioqui assueti sumus. Aduerte autem, quod cum diceret verba hæc: Panis quem ego dabo, caro mea est, &c. nondum institutum erat sacramentum Eucharistiæ, quod in cœna postea institutum est, quando sumpto pane & benedicto dixit: accipite & manducate, hoc est corpus meum. Quod autem litigabant Iudæi de verbis Christi, nihil mirum, cum carnales ipsi, carnali tantummodo manducandam carnem intelligerent, quibus aperte Iesus respondet: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Aduerte autem, quod non respondet Iudæorum quæstioni interrogantiū quomodo, sed generali sententia respondet, dicens: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. quasi dicat: ad humanam non spectat infirmitatem de creatoris potentia, quo nã modo operetur, interrogare, sed simpliciter verbo eius credere oportet. Quia non modò possibile est eam manducari, sed etiam necessarium, necessitate quidẽ conditionali, si vitam scilicet habere velimus in nobis. Quia ad sumptionem carnis & sanguinis domini in Eucharistiã, sequitur indignè sumentibus vita. Nam vt inquit Cyrillus: Cùm viuificans Dei filius in carne habitauerit ad suum bonum, eam ad vitam reformauit, & totus toti, vt ita dicam, ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantẽ ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat. Quod verò ait: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die: non de resurrectione simpliciter intelligendum est, ad quam resurgunt boni & mali, sed de resurrectione ad vitam æternã.

† De con
secr. dist.
2. Quia
corpus.
In qui-
bus.

‡ Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

Rursum vt obturet murmurantium Iudæorum ora,
aperte

apertè affirmat non ænigmaticè, aut parabolicè, vt in Prima quit Chryfosto. quòd caro sua verè est cibus. Quòd si quidè & verè cibus est, & sanguis verè potus, mirari non oportet, quomodo fieri possit vt carnem eius manducemus, Vtrù sub & sanguinem eius bibamus. Quod autem ait: Qui manducat meam carnem, &c. in me manet, intelligendum est de dignè manducantibus & bibentibus.

Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est pater nis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri mâna in deserto, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. † Hec dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt: † Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat.

† 23. q. 4
capite.

Nabuchodonosor.

Mat. 16. d

† De cõ
secr. dist.
2. cano.

Græci hunc locum interpretantur, τὸν δὲ ἐγὼ, ἔντι τὸν δὲ ἐγὼ, id est, per me, pro, propter me, vt sit sensus: Sicut misit me in mundum, vt homo fierem, pater, ita ego viuo per patrem habitantem in me, sicut alibi dicit: Ego sum in patre, & pater in me est. Sicut ergo per habitantem in me patrem, à quo vita mea dependet, ita qui manducat me, viuet per me: quia me vitam, per quam viuit, in se manentè habet, sicut paulo antè dixit: Qui manducat me, ipse viuet propter me. Et qui manducat meam carnem, &c. in me manet, & ego in illo.

Prima
quidem.

Si ergo videritis filium hominis ascendentem † ubi erat † Sup. 3. b prius.

Prædixit Christus: hoc vos scandalizat, quòd dixerim: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. quia natura vobis impossibile videtur, vt hominis caro viuificet, ac durum, vt quis hominis carnem mâducet, quòd præter naturam ista fiant. Quid ergo dicturi estis, quando contra omnem naturæ vim ac potestatem me filium hominis, quem modò nihili facitis, in cælum, vbi prius in natura diuina eram, ascendere, illucque humanam naturam ferre videbitis? Est enim particula hæc: Si enim videritis, ecliptica, supplendumq; est, quid dicturi estis? aut quid simile. Non equidem tunc offendent verba ista,

ba ista, cum intellexeritis maiestatem filij hominis super
astra ferri, quid dicetis, qui neque quicquam corporeum
cogitare potestis, aut attolli posse ad cœlum?

Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam.

Perperam torserunt hunc locum sacramentarij, quasi
velit dicere Christus, carnē suā sacramentaliter mandu-
catam nihil prodesse. Dupliciter autem Græci hunc locū
exponunt. Cyrillus interpretatur, quod caro Christi, si so-
la intelligatur, absque inhabitante in ea diuinitate, viuifi-
care non potest, neque quicquam magis, quàm alterius
hominis caro profit. Sed quoniam cum viuificante ver-
bo coniuncta est, tota effecta est viuifica. Chryso-
stomus carnem, id est, carnalis manducationis intellectum
non prodesse: vt si quis, quomodo ait Augustinus, putet car-
nali modo vorandam dilaniandamque Christi carnem
in Eucharistia, quomodo in macello occisi animalis ca-
ro manducatur. Sed spiritus est qui viuificat, id est, spiri-
tualis, & non animalis. Cyrillus explicat: Spiritus est
qui viuificat, id est, non mea caro per se intellecta, sed
quatenus mihi, qui spiritus sum, vnita est, viuificat. Hic
enim Christum spiritum appellat.

Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.

Id est, vt inquit Cyrillus, spiritualia spirituali, & non
carnali modo atque animali intelligenda sunt, & viuifi-
ca. q. d. intellexisti ea verba prædicta spiritualiter, tibi
sunt spiritus & vita: intellexisti ea carnaliter, sic nihilo-
minus spiritus sunt & vita, sed tibi non sunt.

*Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim
ab initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset
eum. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest
venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo.*

Causam scandali Iudæorū & discipulorū aliquot Chri-
sti (non de duodecim intelligas, nam & alij multi disci-
puli erant) eorum incredulitatem esse ait. Nam in Eu-
charistia, cæterisq; diuinis mysterijs, quæ supra vim natu-
ræ, humanumq; ingenij captum sunt, credere oportet,
non causas interrogare: quippe quæ de eorū genere sint,
vt Isa. ait. Nisi credideritis, non intelligetis.

✠ Isa. 7. b.

*Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrò, & iam non
cum*

cum

eum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? & verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.

† De cō
secr. dist.
2. capite.
Forte.

Eos qui verbo Christi scandalizati sunt, abijisse dicit retrorsum, hoc est, in incredulitatem. Nam qui Christo non credit, atque ab eo se diuidit, retrorsum abiit: qui autem credit, non retrò, sed ad priora & anteriora proficiscitur, quomodo Paulus ad Philip. 3. ait: Quæ quidem retrò sunt, obliuiscens: ad ea verò quæ sunt priora, extendens mēsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis fidei in Christo Iesu.

Respondit eis Iesus: Nōne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariotæ: hic enim erat traditurus eum, cū esset vnus ex duodecim.

Ne reliquis discipulis abeuntibus, & solis duodecim remanentibus, ipsi tanquam de sua firmitate confisi insolescerent, cautiore illos reddens, ait: Nōne ego vos duodecim elegi, &c. quasi diceret: Reliquos qui abierant, non elegeram, quapropter mirum non est, si verbo meo offensi, retrorsum abierunt, cū ex vobis quos elegi, vnus sit diabolus. Vbi diabolus non tam calumniatorem significat, quàm insigniter malum, omnique prauitate prauum: qualis diabolus, eiusque imitatione filij. Hunc autem Iudam intellexit, quanquam nominare noluerit, vt tacito nomine cautiore à malo, minusque de se fidentes redderet.

CAPVT SEPTIMVM.

Christus Iudæorum furorem declinans, Iudæam fugit, & Galilæam frequentat, vnde discipulos præmittit Ierosolymam ad Scenopegiam diem festum Iudæorum, quos instante festo secutus est occultè, palam tamen prædicans in templo, Iudæos ex doctrina sua à Moyse tradita confutat, & eos confusos abire cogit.

Post